

УДК 334.012

Мостепанюк А.В.

**РИЗИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТІВ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО
ПАРТНЕРСТВА: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА МЕХАНІЗМ
УПРАВЛІННЯ**

У статті досліджено природу виникнення ризиків у процесі реалізації проектів державно-приватного партнерства, проаналізовані різні підходи до класифікації ризиків, представлені методи оцінки рівня ризикованості проекту, запропоновані ефективні методи управління ними.

Ключові слова: *державно-приватне партнерство, ризики, управління ризиками, методи оцінювання ризикованості проекту.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економічної системи України державно-приватне партнерство (ДПП) постає як ефективний шлях розбудови її інфраструктури. Незважаючи на те, що комерційні відносини між державою та бізнесом виникли давно, широкого застосування ДПП у розвинутих країнах набуло лише в останні десятиліття. Цьому значною мірою сприяло те, що реалізація ДПП-проектів забезпечує ефективну розбудову об'єктів інфраструктури та дієвий контроль за цим процесом із боку держави. Бізнес, у свою чергу, отримує гарантії ведення прибуткової діяльності та бере на себе відповідальність за результати. Йдеться також про те, що приватне фінансування громадської інфраструктури сприяє передачі ризиків від державного сектора до приватних компаній. За цих обставин важливого теоретичного та практичного значення набуває аналіз природи виникнення ризиків у ДПП-проектах, методів їх визначення та ефективних механізмів управління ними.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Питанням формування інституту державно-приватного партнерства присвячені праці багатьох зарубіжних та вітчизняних учених, серед яких: Дж. Б'юкенен, В. Варнавський [1], М. Вебер, Т. Веблен, Е. Дюркгейм, Дж. Коммонс, Д. Норд, Р. Нуреев, Г. Шмоллер, В. Базилевич, С. Варналій [2], О. Вікарчук, Т. Гайдай, А. Гальчинський, В. Геєць [3], Н. Гражевська [4], П. Єщенко, Я. Жаліло [5], І. Мазур [6], С. Мочерний, А. Чухно та інших.

Аналіз теорії та практики розвитку ДПП засвідчує, що незважаючи на вагомий напруження в цій царині, визначення та класифікація ризиків у ДПП-проектах, а також обґрунтування методів розподілу ризиків між державою та бізнесом потребують подальших ґрунтовних досліджень.

Метою статті є дослідження причин виникнення ризиків у процесі розробки та реалізації ДПП-проектів, виявлення їх природи та розробка на цій

основі ефективних методів оцінки та механізмів управління відповідними процесами.

Виклад основного матеріалу. Аналіз теорії та практики господарювання сучасних розвинутих країн засвідчує, що концепція державно-приватного партнерства в цих країнах має свою специфіку. Так, у США ДПП традиційно асоціюються з оновленням інфраструктури та економічним розвитком міст; для Великобританії таке партнерство ототожнюється з приватною фінансовою ініціативою (PFI); у посткомуністичних країнах ДПП-проекти розглядаються як важливі інструменти для надання громадських послуг і розвитку суспільства; у країнах ЄС ДПП трактується як ефективний механізм боротьби з соціальною нерівністю та чинник розвитку громадського суспільства.

Водночас спільним у зазначених підходах є розуміння ДПП в контексті його призначення, а саме: сприяння відновленню та оновленню об'єктів інфраструктури на основі виконання приватних фінансових ресурсів та гарантій з боку держави, а також оптимального розподілу ризиків та відповідальності між сторонами.

У зв'язку з цим важливо зауважити, що незважаючи на те, що співпраця держави та бізнесу більшістю авторів визначається як «партнерство», на практиці сторони не завжди є рівноправними, оскільки подекуди можна спостерігати процес посилення ролі приватного партнера та відповідно послаблення держави і навпаки. Практика сучасного світогосподарського розвитку підтверджує різноманітність моделей співпраці держави та бізнесу, які відрізняються порядком розподілу відповідальності та ризиків між учасниками, їх роллю (табл. 1).

Таблиця 1.

Зростаюча роль приватного сектору [10]

Сфера дій кожного з учасників ДПП →				
Приватний сектор	Інфраструктурні послуги	Інфраструктурні та супутні послуги	Інфраструктурні послуги та надання частково суспільних послуг	Інфраструктурні послуги та надання суспільних послуг
Державний сектор	Надання усіх суспільних послуг	Надання основних суспільних послуг	Надання основних суспільних послуг	Відсутня операційна роль
Приклад	Будівництво суспільних об'єктів	Надання допоміжних (неосновних) медичних послуг	Громадські послуги, пов'язані з освітою	Дороги, залізничні сполучення, порти, автопарки

Безперечно, впровадження ДПП-проектів сприяє розвитку державних об'єктів інфраструктури, підвищуючи, таким чином, рівень життя населення. Водночас, таке партнерство породжує цілий спектр ризиків, які постають перед

учасниками. При цьому значна частина фінансової вигоди від приватного фінансування об'єктів державної інфраструктури виникає в зв'язку з передачею ризиків державного сектора приватним компаніям.

Зауважимо, що у сучасній західній літературі наведені різні класифікації ризиків ДПП (табл. 2). Так, в залежності від етапу розвитку співпраці держави та бізнесу розрізняють ризики проектування та розробки, ризики будівництва, ризики фінансування, ризики операцій та визначення прав власності. З позиції ефективного ДПП ризики повинні передаватися учаснику, який у змозі краще їх контролювати. На практиці ризики перекладаються на приватний сектор та фінансуються за рахунок уряду, який платить за об'єкт інфраструктури у більш довгостроковій перспективі. Враховується також те, що перекладання ризиків на уряд може призвести до зменшення вартості проекту, породжує загрозу самострахування урядом власних ризиків.

Таблиця 2.

Класифікація ризиків у процесі реалізації ДПП-проектів [9]

Група ризиків	Ризики
1. Проектування та розробка	<ul style="list-style-type: none"> - придатність дизайну; - проблеми розробки; - проблеми впровадження; - варіації проектування та розробки; - надання послуг проектування.
2. Будівництво	<ul style="list-style-type: none"> - фіксований термін та вартість проекту; - графік постачання; - затвердження плану; - безпечність для навколишнього середовища; - порушення наявних методів роботи; - підготовка будівельного майданчика; - перевезення будівельних засобів до буд майданчика; - варіації будівництва; - трудові суперечки.
3. Фінанси	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення фінансування; - збереження фінансування (включаючи позики); - відсоткова ставка та податкові поправки; - податкові правила; - ціна ескалації капітальних вкладень.
4. Управління	<ul style="list-style-type: none"> - надання послуг / побудова об'єкту інфраструктури; - наявність послуг / засобів виробництва; - ремонт та витрати на технічне обслуговування; - безпека; - навчання персоналу; - пристосування до вимог споживачів; - операційні витрати; - приховані недоліки наявних засобів будівництва; - зміни у попиті.
5. Власність	<ul style="list-style-type: none"> - застраховані збитки або пошкодження активів; - моральне та фізичне зношення; - державне та місцеве законодавство; - громадські обов'язки; - форс-мажорні обставини; - реалізація залишкової вартості активів.

Згідно з іншим підходом, ризики, які виникають у процесі реалізації проектів державно-приватного партнерства, класифікуються таким чином:

- 1) ризики, пов'язані з дією зовнішніх обставин:
 - ризик настання форс-мажорних обставин;
 - ризик випадкової загибелі об'єкта державно-приватного партнерства або його частини;
 - ризик істотної зміни економічної ситуації, що унеможлиблює виконання стороною (сторонами) партнерства своїх зобов'язань у запланованому обсязі.
- 2) політичні ризики – у приватного та/або державного партнера можуть виникати ризики негативного впливу на виконання проекту або своїх зобов'язань через вплив державних органів. Цей тип ризиків поділяється на:
 - ризик націоналізації, реквізиції чи інших подібних дій щодо майна, переданого приватному партнеру за умовами ДПП, майна, що створене (придбане) приватним партнером на виконання умов ДПП, або будь-якого іншого майна, право власності або інше речове право на яке належить приватному партнеру і яке необхідне для виконання зобов'язань у рамках партнерства;
 - ризик змін податкового законодавства, які ставлять під загрозу перспективи приватного партнера щодо виплати фінансових зобов'язань або повернення інвестицій;
 - ризик введення більш жорстких стандартів до товарів чи послуг, які надаються (виробляються) приватним партнером, чи інших змін законодавства, які впливають на проект;
 - ризик ненадання органами державної влади чи органами місцевого самоврядування дозволів та погоджень, необхідних для виконання сторонами партнерства зобов'язань за договором, укладеним у рамках ДПП;
 - ризик неприйняття органом державної влади чи органом місцевого самоврядування рішення (рішень), необхідного для виникнення у приватного партнера прав на земельну ділянку, необхідну для здійснення ДПП;
 - ризик неприйняття органом державної влади або місцевого самоврядування рішення про затвердження приватному партнеру цін (тарифів) на товари чи послуги, що надаються у процесі здійснення державно-приватного партнерства, або встановлення вказаних цін (тарифів) у розмірі, що не відповідає економічно обґрунтованим витратам на їх виробництво (надання), якщо такі ціни (тарифи) підлягають державному регулюванню;
 - ризик дій іншої країни, який унеможлиблює або обмежує реалізацію товарів (робіт, послуг) приватним партнером у такій країні, якщо при цьому у процесі здійснення ДПП приватний партнер обґрунтовано розраховує на реалізацію товарів (робіт, послуг) у такій країні тощо.
- 3) ризики невиконання сторонами партнерства взятих на себе зобов'язань:
 - ризик невиконання сторонами партнерства зобов'язань щодо здійснення інвестицій та/або платежів на користь один одного;

- ризик невиконання стороною партнерства зобов'язань щодо якості, кількості товарів (робіт, послуг), що виробляються (надаються) в рамках партнерства;

- ризик недодержання строків виконання робіт у рамках ДПП;

- ризик порушення взятих на себе зобов'язань державним партнером, у тому числі внаслідок зміни пріоритетів у державного партнера (держави) стосовно доцільності реалізації проекту тощо.

4) комерційні ризики:

- ризик неотримання доходу від підприємницької діяльності, здійснюваної в рамках ДПП або з використанням об'єкта ДПП, у тому числі через зміни ринкових цін або зменшення попиту на товари (роботи, послуги), які виробляються (надаються) в рамках проекту ДПП або з використанням об'єкта ДПП;

- ризик неправильної оцінки розміру інвестицій, необхідних для реалізації проекту;

- ризик необхідності здійснення непередбачуваних витрат для реалізації проекту ДПП;

- ризик неефективного управління приватним партнером об'єктом або процесами в рамках проекту ДПП, у тому числі ризик неможливості введення в експлуатацію об'єкта партнерства, ризик невідповідності об'єкта партнерства визначеним проектом ДПП критеріям тощо;

- ризик односторонньої зміни умов договору під час реалізації проекту в рамках ДПП;

- ризик відчуження об'єкта партнерства або його частини в рамках здійснення ДПП;

- ризик компенсації, який може виникати внаслідок розірвання контракту, виходу з проекту однієї зі сторін.

5) фінансові ризики:

- ризик зміни обмінного курсу національної валюти до іноземних валют (ризик виникає, зокрема, за умови, якщо вартість послуг, які надаються в рамках здійснення проекту, виражається в національній валюті, а позики та інші видатки на обладнання або інші матеріали виражені в іноземній валюті);

- ризик збільшення процентних ставок за залученими фінансовими ресурсами, необхідними для фінансування проекту.

б) екологічні ризики:

- ризик руйнування природних екологічних систем;

- ризик для здоров'я населення;

- ризик виникнення техногенних аварій;

- ризик в управлінні природними ресурсами [7].

Оцінка ризиків передбачає встановлення таких показників:

- імовірності настання події;

- негативних наслідків для здійснення ДПП, до яких може призвести подія;

- рівня загрози та втрат для реалізації проекту ДПП від настання події.

При оцінці ризиків кожному ризику надається узагальнена характеристика за ступенем загрози для проекту:

- ризик з низьким ступенем загрози;
- ризик з середнім ступенем загрози;
- ризик з високим ступенем загрози.

Аналіз засвідчує, що особливістю розподілу ризиків між державним та приватним сектором є те, що перекладання на приватний сектор специфічних ризиків у партнерському проекті, породжує об'єктивну потребу в страхуванні від настання таких ризиків. Як відомо, підвищений ризик передбачає необхідність більшої віддачі від вкладеного капіталу за інших рівних умов. Таким чином, ризики обов'язково завжди переносяться на приватні компанії. Повернення фінансових ресурсів буде залежати від рівня ризиків та ймовірності їх настання.

Однією з основних характеристик ДПП є те, що політична ситуація, правове регулювання ДПП-проектів, а також історичний період розвитку країни впливають на ризик державно-приватного партнерства. Усі перераховані вище види ризиків, що постають перед приватним та державним секторами можуть мати різний розвиток у залежності від низки інших факторів. Зіставлення усіх аспектів та видів ризиків зі способом розподілу ризиків між двома секторами дає змогу зобразити можливі варіанти у вигляді матриці, представленої на рис.1. Зазначена модель ілюструє процес оцінки ризиків, спрямований на чітке визначення відповідальності секторів з урахуванням історичних, політичних та правових особливостей країни в певний період.

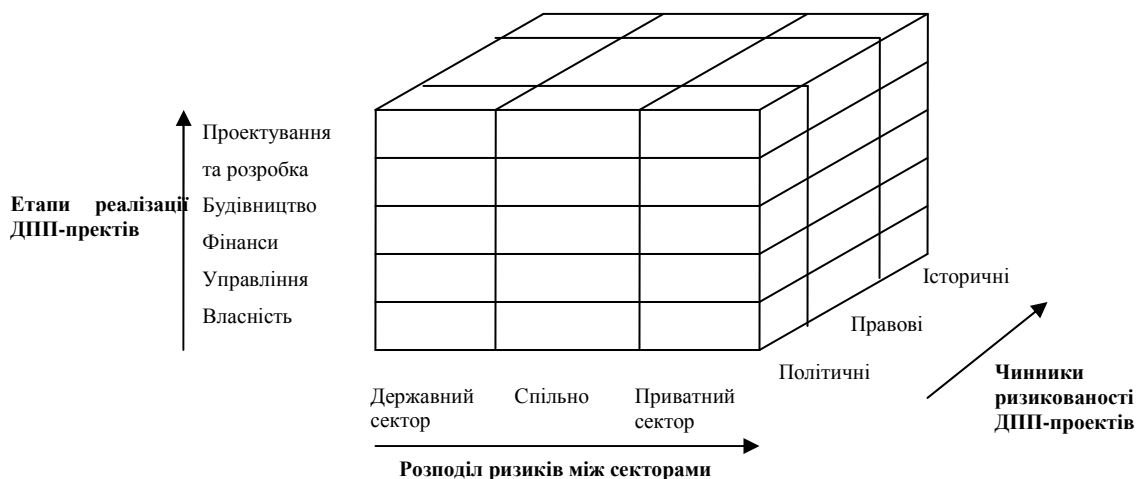

Рис. 1. Матриця оцінки ризиків ДПП-проектів[8]

«Методикою виявлення видів ризиків здійснення державно-приватного партнерства, їх оцінки та визначення форм управління ризиками», затвердженою постановою Кабінету Міністрів України у 2010 році ризик ДПП визначається як імовірна подія та/або дія чи бездіяльність осіб, настання чи вчинення якої може призвести до негативних наслідків за реалізації проекту в рамках ДПП або яка може мати несприятливі наслідки щодо вигід сторін партнерства, які вони припускали отримати в результаті здійснення ДПП. При

цьому оцінка ризику трактується як процес оцінки ймовірності настання ризику та його можливих наслідків для реалізації проекту, який здійснюється в рамках ДПП; розподіл ризику як визначення сторони ДПП, яка відповідає за наслідки виникнення подій, визначених як ризики; управління ризиком як процес прийняття рішень і здійснення заходів, спрямованих на забезпечення мінімально можливого ризику, розроблення та обґрунтування оптимальних механізмів його мінімізації, спрямованих на ефективну реалізацію проекту [7].

Аналіз практики реалізації проектів державно-приватного партнерства засвідчує, що система управління ризиками повинна включати такі основні процедури:

- виявлення ризиків;
- оцінка ризиків та можливості їх настання;
- характеристика ризиків;
- моніторинг (контроль) ризиків, зокрема можливості поновлення ризику;
- аналіз наслідків від настання ризику;
- розроблення методів управління ризиками.

Зауважимо, що під час оцінювання ризиків може використовуватися один або декілька із таких методів:

1. Статистичний метод оцінки ризику, пов'язаний із вивченням ймовірності настання негативних наслідків під час реалізації проекту. При цьому можуть використовуватися різні способи оцінки, у тому числі дисперсійний аналіз. Основним показником, який розраховується на підставі статистичного методу, є ймовірність виникнення ризику, пов'язаного із цим видом діяльності:

$$f = \frac{n^1}{n_{\text{заг}}} \text{, (1)}$$

де f – ймовірність виникнення ризику;

n^1 – кількість випадків настання ризику в статистичній вибірці;

$n_{\text{заг}}$ – загальна кількість випадків, що розглядались у статистичній вибірці.

На основі цього методу в процесі проектування дій показник частоти втрат переноситься на прогнозовані дані та розглядається як ймовірність настання певного рівня втрат.

2. Метод доцільності затрат, орієнтований на ідентифікацію потенційних зон ризику за проектом. За цієї методики узагальненим чинником ризику вважається перевитрата коштів порівняно із запланованим обсягом.

При цьому врахування різних чинників реалізації проектів забезпечує можливість поділу процесу на окремі стадії, оцінки зони ризику, в яку потрапляє проект на кожній стадії, і відповідно гарантує захист державного та приватного партнера від критичного та катастрофічного ризиків, оскільки на кожній стадії інвестор може прийняти рішення щодо припинення асигнувань за проектом.

3. Метод експертних оцінок, який використовується тоді, коли оцінити ризики іншим способом неможливо або існує багато формальних ризиків, які математично оцінити складно. Застосування цього методу полягає у

використанні інтелекту людей та їх здатності знаходити рішення формалізованих завдань.

Методика проведення експертного оцінювання передбачає формування мети оцінювання, постановку завдань, створення групи оцінювання, опис форми отримання необхідних результатів, підбір експертів та визначення їх компетентності. При цьому підбір експертів повинен здійснюватися таким чином, щоб фахівці, які ввійшли до групи, по-перше, були обізнані з особливостями здійснення ДПП; по-друге, були обізнані зі специфікою роботи певної галузі (сфери діяльності підприємства); по-третє, не були зацікавлені в результатах оцінювання. Компетентність експертів об'єктивно визначається ступенем їх кваліфікації в певній галузі знань шляхом аналізу професійної, наукової та іншої діяльності.

Експертний підхід до оцінювання ризиків ДПП-проектів передбачає використання:

а) методу надання переваг, за використання якого експерти нумерують об'єкти (показники ризику) у порядку їх характерності, при цьому найменш характерний елемент отримує номер 1. У процесі обробки результатів розраховується коефіцієнт відносної важливості (характерності) j -го елемента за такою залежністю:

$$K_j = \frac{\sum_{i=1}^n K_{ij}}{\sum_{j=1}^S \sum_{i=1}^n K_{ij}}, (2)$$

де K_j – коефіцієнт відносної важливості (характерності) j -го елемента;

K_{ij} – місце, на яке поставлена характерність j -го елемента (показника) у i -го експерта;

n – кількість експертів;

S – кількість елементів, що розглядаються.

Показник, для якого цей коефіцієнт найбільший, і є показником ризику, що на думку експертів, більшою мірою ймовірний для цього проекту.

б) методу рангів, при використанні цього методу експерти оцінюють важливість кожного елемента за шкалою відносної значимості в наперед обумовленому діапазоні від 0 до 10. Цей метод, на відміну від попереднього, дає можливість оцінити не тільки пріоритетність j -го елемента, але і ступінь його вагомості.

4. Основу аналітичного методу становить правило, згідно з яким більший ризик пов'язаний із більшим доходом. У рамках аналітичного методу використовують різні підходи, зокрема:

- аналіз абсолютних і відносних показників;

- аналіз чутливості.

5. Метод аналогів, який застосовується для аналізу ризиків, якими може бути обтяжений проект. При цьому вивчається міжнародний досвід здійснення ДПП, формуються узагальнення і приймаються рішення щодо проекту. Недоліком цього методу є його описовий характер, а також той факт, що з

часом вплив чинників ризику навіть на подібні проекти може змінитись, так само можуть змінитись і самі чинники ризику.

Аналіз та оцінювання ризиків ДПП сприяє ефективному управлінню ними, що може здійснюватися у таких основних формах:

- розподіл ризиків між сторонами державно-приватного партнерства;
- мінімізація ризиків (зниження ймовірності настання ризику);
- визначення компенсаційних механізмів подолання наслідків ризиків.

Розподіл ризиків між сторонами здійснюється на основі пропозицій органу, що здійснює аналіз ефективності здійснення ДПП та виявлення можливих ризиків, пов'язаних з його реалізацією, з урахуванням пропозицій приватного партнера і остаточно визначається в договорі, що укладається в рамках реалізації ДПП. При розподілі ризиків ураховується те, що частина комерційних ризиків покладається на приватного партнера, водночас, частина політичних ризиків більшою мірою покладається на державного партнера.

Зауважимо, що в розвинутих країнах світу розподіл ризиків між сторонами ДПП здійснюється на основі таких принципів:

- справедливого розподілу ризиків, пов'язаних із виконанням договору, укладеного у рамках ДПП, між державним та приватним партнером;
- передачі приватному партнеру частини ризиків у процесі здійснення ДПП;
- урахування особливостей проекту ДПП;
- урахування можливості сторони партнерства оцінити та контролювати ризики, здійснювати своєчасні заходи щодо управління ними, вживати ефективних заходів із мінімізації ризиків, диверсифікувати ризики та зменшувати ризики за більш низьких затрат;
- урахування фінансового становища сторони, на яку покладається ризик, а також її здатності відповідати за наслідки такого ризику.

Водночас мінімізація ризиків здійснюється шляхом використання таких механізмів:

- 1) надання партнерам умов належного виконання своїх зобов'язань у проектах ДПП (гарантій, порук, тощо);
- 2) перекидання партнером частини своїх ризиків на осіб, які залучаються для виконання проекту ДПП;
- 3) надання особами, які залучаються для виконання проекту в рамках ДПП, гарантій належного виконання своїх зобов'язань;
- 4) інших механізмів, не заборонених законодавством.

Аналіз засвідчує, що в процесі управління ризиками можливе використання таких компенсаційних механізмів подолання їхніх наслідків:

- надання державної підтримки;
- здійснення партнером виплат, які покривають нестачу коштів;
- відшкодування державним або приватним партнером збитків, в тому числі заздалегідь оцінених збитків;
- звільнення партнера від відповідальності за невиконання окремих зобов'язань, якщо таке невиконання обумовлене настанням події, яка визначена як ризик;

- зупинення виконання певного зобов'язання у разі настання події, яка визначена як ризик;
- перегляд умов договору в разі настання події, яка визначена як ризик (у тому числі продовження строку договору);
- розірвання договору з урегулюванням майнових претензій;
- зміни тарифної політики щодо товарів, робіт та послуг, що виробляються (надаються) в рамках ДПП;
- передача окремих прав за проектом ДПП третім особам, зокрема кредиторам;
- страхування партнером ризиків, за які він відповідає;
- інших компенсаційних механізмів, не заборонених законодавством [3,7].

Висновки:

1. У процесі реалізації ДПП-проектів виникають значні ризики, які можуть бути класифіковані за різними критеріями. Зокрема, в теорії та на практиці розрізняють: ризики проектування та розробки; ризики будівництва; фінансові ризики; управлінські ризики; ризики визначення права власності тощо. З позиції ефективного ДПП ризики передаються учаснику, який в змозі краще їх контролювати.

2. Для визначення ризиків, які можуть виникнути під час реалізації конкретного ДПП-проекту у певний момент часу та у визначеній країні доцільним є використання матриці, яка містить основні фактори впливу на рівень ризику. Основними визначальними характеристиками ризику є: політична ситуація, правове регулювання ДПП-проектів, а також історичний період розвитку країни. Зіставлення цих факторів та видів ризиків зі шляхом розподілу ризиків між двома секторами дає змогу враховувати усі можливі варіанти. Зазначена модель дозволяє оцінити ризики та чітко визначити, який із секторів повинен взяти на себе ризики з урахуванням історичних, політичних та правових особливостей країни в певний період її розвитку.

3. Інша класифікація ризиків представлена у «Методиці виявлення видів ризиків здійснення державно-приватного партнерства, їх оцінки та визначення форм управління ризиками», затвердженої постановою Кабінету Міністрів України у 2010 році, а саме: 1) ризики, пов'язані з дією зовнішніх обставин, 2) політичні ризики, 3) ризики невиконання сторонами партнерства взятих на себе зобов'язань, 4) комерційні ризики, 5) фінансові ризики, 6) екологічні ризики.

4. Основними методами оцінювання ризиків, які виникають у процесі реалізації ДПП проектів, є: статистичний метод, метод доцільності затрат, метод експертних оцінок, який включає метод надання переваг та метод рангів, аналітичний метод, метод аналогів.

5. Управління ризиками у проектах ДПП надзвичайно важливий та складний процес, ефективний механізм якого заснований на забезпеченні партнерам належних умов для виконання своїх зобов'язань; перекладанні партнером частини своїх ризиків на осіб, які залучаються для виконання проекту; наданні гарантій повного виконання своїх зобов'язань особам, які також залучаються для реалізації проекту в рамках ДПП тощо.

Список використаних джерел

1. Варнавский В. Государственно-частное партнерство в России: проблемы становления [Электронный ресурс] / В. Варнавский. – Режим доступа: <http://www.strana-oz.ru/?numid=21& article=988>.
2. Варналій З.С. Економічний діалог: партнерство заради прогресу [Електронний ресурс] / З.С. Варналій. – Режим доступа : <http://www.niss.gov.ua/Table/8022007/80207/004.htm#a1>.
3. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В.М. Геєць; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. – К., 2009. – 864 с.
4. Гражевська Н.І. Економічні системи епохи глобалізаційних змін / Н.І. Гражевська. – К.: Знання, 2008.
5. Жаліло Я.А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика: монографія / Я.А. Жаліло. – К. : НІСД, 2003.
6. Мазур І.І. Економічний діалог: партнерство заради прогресу [Електронний ресурс] / І.І. Мазур. – Режим доступа : <http://www.niss.gov.ua/Table/8022007/80207/019.htm#a1>
7. Проект «Методики виявлення видів ризиків здійснення державно-приватного партнерства, їх оцінки та визначення форми управління ризиками» [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article? art_id=153254&cat_id=32862
8. Graeme A. Hodge. Risks in Public-Private Partnerships: Shifting, Sharing or Shirking? // Hodge Graeme A. – The Asia Pacific Journal of Public Administration. – № 26(2). – 2004. – P. 155-179.
9. Department of Defence 2001, Private Financing Manual, Organisational Effectiveness Branch, Interim Version, 25 February. – Режим доступа: <http://www.defense.gov>.
10. Department of Treasury and Finance 2001, Partnerships Victoria: Practitioners Guide, Melbourne State Government of Victoria. – Режим доступа: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/australia_pfi_pvguidancematerial_riskallos.pdf

Подано до редакції 2 березня 2011 року

Мостепанюк А.В.

Риски реализации проектов государственно-частного партнерства: причины возникновения и механизм управления

В статье исследована природа возникновения рисков в процессе реализации проектов государственно-частного партнерства, проанализированы различные подходы к классификации рисков, представлены методы оценки уровня рискованности проекта, предложены эффективные методы управления ими.

Ключевые слова: *государственно-частное партнерство, риски, управление рисками, методы оценки рискованности проекта.*

Mostepaniuk A. V.

Risks of the public-private partnership projects: causes and control mechanism

The article examines the nature of risks in projects of public-private partnership, analyzes the various approaches to risk classification, presents methods for evaluating risk level of projects, suggests the efficient methods of risk management.

Keywords: *public-private partnership, risk, risk management, risk evaluation methods for projects.*

Мостепанюк Алла Володимирівна – аспірантка кафедри економічної теорії Київського національного університету імені Тараса Шевченка.